

'Over de kleinheid van de mens' - Het Theaterfestival 2005-

Met een (door ruimtegebrek) gekortwiekte versie van deze tekst over Het Theaterfestival debuteerde Daphne Richter onlangs als criticus in Het Financieele Dagblad. In haar kritiek werpt ze een positief licht op het omstreden 'eenmansjury'schap' en beschrijft enkele tendensen binnen de selectie van curator Cis Bierinckx.

Daphne Richter

Onlangs vond in Brussel de 19^e editie plaats van het oorspronkelijk Vlaams-Nederlandse Theaterfestival. De Nederlandse kant van de organisatie werd onlangs opgeheven door beëindiging van de overheidssubsidie. De Vlaamse organisatie bracht in samenwerking met het Brusselse Kaaitheater toch een festival tot stand. Met steun van de Amsterdamse Stadsschouwburg en Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond kan de selectie van curator Cis Bierinckx begin september ook in Amsterdam worden gepresenteerd.

Voor de tweede keer werd de selectie van belangrijke voorstellingen uit het Nederlands taalgebied van het afgelopen seizoen bepaald door een curator. Twee jaar geleden was het afschaffen van het systeem van een meerkoppige jury aanleiding voor hevige kritiek. Oud-juryleden, theatermakers en critici spraken hun bezorgdheid uit over het gevaar dat de smaak van een 'eenmansjury' de plaats zou innemen van het broodnodige debat. De selectie van seizoen 2003-2004 samengesteld door Martin Schouten en het 'toneeldagboek' dat hij daarover publiceerde, konden deze zorg niet wegnemen. Critici uitten zich negatief over het gebrek aan degelijke reflectie op zijn keuzes en het feit dat hij de kans had laten liggen om in zijn boek dieper in te gaan op interessante ontwikkelingen in het veld. Heftige kritiek bleef uit nadat in mei van dit jaar de selectie van seizoen 2004-2005 door Cis Bierinckx werd gepresenteerd. Bierinckx, curator met internationale ervaring op het gebied van theater, film, video en beeldende kunsten, schreef geen uitgebreid juryrapport. In de festivalbrochure zijn korte toelichtingen te lezen bij de gekozen voorstellingen die grotendeels van Vlaamse bodem komen. Waar in het verleden het criterium 'belangwekkend' werd gehanteerd, wordt de selectie dit seizoen gepresenteerd als 'uitzonderlijke, relevante en gedenkwaardige voorstellingen'.

Bierinckx wil naar eigen zeggen met zijn selectie een verhaal vertellen. Vier van de negen voorstellingen zijn monologen. Drie zijn gebaseerd op een toneeltekst, twee op romans en er is een dansvoorstelling. Voor twee voorstellingen vormde onder andere biografisch materiaal het uitgangspunt.

Een van de thema's die door deze selectie lopen is die van de kleine mens en diens worsteling met gevoelens van angst, vervreemding en onmacht in een wrede wereld. Een voorstelling die dit vanuit een historisch perspectief benadert is *Brand* van Eric de Volder en Toneelgroep Ceremonia. De Volder baseerde zijn tekst op aantekeningen van een brandweerman die een concentratiekamp overleefde. In *Zeg het maar. Of heb je liever dat wij het zeggen?* van Het Net en regisseur Josse de Pauw, is het onderwerp actueel. Acteur Tom Jansen speelt deze monoloog van Hans Aarsman, over een moslim die kandidaat is voor een zelfmoordcommando.

Een aantal voorstellingen kan worden gekenmerkt als interdisciplinair. Zo komen beweging, muziek en vertelling samen in *Isabella's Room* van Jan Lauwers & Needcompany. Ook zijn in een aantal geselecteerde voorstellingen invloeden van film en video terug te vinden, zowel inhoudelijk als in de vormgeving. In Guy Cassiers' regie van *Bezonden rood* worden gefilmde beelden live geprojecteerd. De dansvoorstelling *Forgeries, Love and Other matters* werd door Bierinckx onder meer geselecteerd vanwege 'de cinematografische theatraliteit en het visionaire'.

Tijdens de opening van het festival werd de selectie als 'wreed' omschreven. Bierinckx zelf noemt 'bezorgdheid om de mens' een belangrijk thema dat alle voorstellingen in het festival met elkaar verbindt. Een voorbeeld van een voorstelling die wreedheid en zorg om de mens op merkwaardige, originele wijze met elkaar laat samenvallen, is *Galapagos* van het Mechelse collectief Abattoir Fermé in de regie van Stef Lernous. In *Galapagos* spelen twee acteurs vier personages die om uiteenlopende redenen verstrikt zijn geraakt in hun levens. Opgesloten in een groot, kil hotel worstelen ze met angst en verwarring. De makers lieten zich onder andere inspireren door de Counter Culture, horrorfilms en samenzweringstheorieën van twijfelachtige deskundigen. De voorstelling heeft een mystieke sfeer, als in een duister sprookje. Een acteur krijgt een sadomasochistische behandeling en lichaamsvocht vloeit. Toch is het geen wrede voorstelling, omdat de toon licht is en vrij van cynisme. De personages produceren een eigen werkelijkheid in hun pogingen vat te krijgen op een wereld die hen verwacht. De bizarre, voor sommigen wellicht shockerende handelingen, tonen wat de wanorde van deze tijd met mensen kan doen. Maar *Galapagos* is daarin niet opdringerig of agressief, eerder vol compassie en fantasierijk.

De wijze waarop de makers van *Galapagos* vormgeven aan de worsteling van de kleine mens kan worden beschouwd als één van de kenmerken van hedendaags Vlaams theater. Zonder cynisme, vaak met een tragikomische ondertoon, en in taal en vorm aanspraak makend op de verbeelding. En zoals Johan Thielemans in een essay uit de onlangs verschenen bundel 'Theater moet schuren' schreef over de verschillen tussen hedendaagse Nederlandse en Vlaamse toneelteksten: 'Vlaamse schrijvers zijn solidair met hun personages.' Hij plaatste dit tegenover voorbeelden van teksten van Nederlandse auteurs, die veelal ironisch van toon zijn en waarin ontregeling en vervreemding van de taal veelvoorkomende thema's zijn.

Het is treurig dat de samenwerking tussen het Vlaamse en Nederlandse Theaterfestival niet meer bestaat. Onlangs wees onderzoek uit dat er steeds minder Vlaamse voorstellingen worden gespeeld in Nederlandse zalen. Terwijl er omgekeerd juist een trek van Nederlandse regisseurs naar grote Vlaamse gezelschappen plaatsvindt. Kunstenaars kunnen zich laten inspireren door het advies van Jan Lauwers, die tijdens de opening van het festival in de traditionele 'State of the Union' pleitte voor het negeren van nationaliteit. Overheden moeten misschien de woorden van Thielemans uit eerder genoemde bundel ter harte nemen: de grote verscheidenheid in het Vlaamse en Nederlandse theater zou als een rijkdom moeten worden beschouwd, ondanks het feit dat in beide landen verschillende standpunten wordt ingenomen ten opzichte van de geglobaliseerde wereld.

Het valt ook te betreuren dat de Vlaamse organisatie heeft besloten het curatorschap weer af te schaffen. Waar vorig jaar werd getracht de meest 'belangwekkende'

voorstellingen uit het totale aanbod te selecteren, laat Bierinckx' selectie zien dat het loslaten van dit omstreden criterium de weg vrijmaakt voor het vertellen van een verhaal over de hedendaagse mens. Waarbij inzicht wordt geboden in de diversiteit van het theaterlandschap. Het curatorschap kan zo wel degelijk een toegevoegde waarde hebben, op voorwaarde dat er altijd ruimte wordt gemaakt voor debat en reflectie.

Daphne Richter is redacteur van Lucifer. Op dit moment is zij werkzaam als productie leider en dramaturg voor Productiehuis [Frascati] en schrijft sinds kort theaterkritieken voor Het Financieele Dagblad.